

Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏ Տ. Տ. ԳԵՎՈՐԳ Զ-Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

արձագան, նվիրական Մասսի ստորոտում, Արարայան գեղադիր դաշտում խոխտ ու վեհապանձ վեր է խոյանում հայ ժողովրդի հինավուրց սրբավայր, հավատի փարոս Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը:

Դարերի ֆառավաճող դղանջելով եկել, անցել է նրա սրբատաշ պատերի տակից ու անհունության գիրկը սուզվել անդարձ, մինչդեռ նա, հպարտորեն կառձք տալով ամենակույ ժամանակի անողոք հարվածներին, անսասան կերպով կանգուն է մնացել ու կմնա դեռ դարեր շարունակ:

Մասսի հավերժական սառցե վիթխարի հայելու առաջ շողում, շողոշողում է հայ հավատի լուսապսակ այս մեծ փարոսը, իր նառագայքներով ջերմացնելով հավատացյալների սրտերը:

Այեհեր Մասսի նման, Էջմիածնի գլխին էլ դարերի ընթացքում շատ փոքրոքաբեր ամպեր են կուտակվել, շատ ամպրոպներ հայրելու հողմեր շաշել. շաքերեր ծվատել են նրա կողերը, սպառնացել նրա գոյությանը, բայց դարերի ընդերքից խորխու ու անվարան հավերձ ֆայել է նա Բրիտանական իր հորդաբույ հավատի հորդալույս ուղիով: Էջմիածինը դարեր շարունակ բարձր է պանել ու պանում է հայ հավատի մշտավառ ջահը. դարերից ի վեր նա հանդիսացել ու հանդիսանում է Հայ եկեղեցու ավանդական սովորությունների ամենաջերմ, խիզախ ու անզիջող պաշտպանը, Հայ եկեղեցու ինքնուրույնության, հայ հավատի անաղարտության մուտարբուն պանապանը: Հայ եկեղեցուն սպառնացող վտանգի պաներին Էջմիածինը, սրբալույս հավատի զենքերով զինավառ, պայքարի է նետել իր բոլոր ուժերը և հավերձ փառքի պսակ հյուսել իր անուանը,

բարձր ծածանելով աշխարհում ամենահին Բրիտանական եկեղեցու անկախության սրբազան դրոշմը:

Դարեր շարունակ Էջմիածինը եղել ու մընում է հայ հավատացյալ ժողովրդի անգուգական սրբավայրն ու ոխտատեղին: Նրա նվիրական, հոյակապ Տաճարի սրբազան կամարների տակ ֆանի-ֆանի միլիոն հավատացյալներ ջերմեռանդությամբ մոմ են վառել, խունկ ծխել ու մշտամոմունք աղոթքներ շրթներին ծունկի եկել. ֆանի-ֆանի միլիոն շուրթեր ջերմեռանդ համբույրներ են դրոշմել նրա սրբատաշ վեմերին ու ֆանի-ֆանի միլիոն շուրթեր ամենուրեք նրա սուրբ անունը շշնջացել իրենց երկնառաք աղոթքներում: Այստեղ, Տաճարի վեհ ու խորհրդավոր կամարների տակ իրենց հոգեզմայլ աղոթքներն են վերատափել մեր երջանկամիջատակ բազում հայրապետներն ու հոգևոր հայրերը:

Այսօր էլ Միաձնալք սրբազան Տաճարի հինավուրց զանգակատների տակ զիլ ու առնուշ դողանջում են զանգերը, դարավոր կամարների տակ պլպլում մոմերը, իսկ խունկի բուրմունքը պարուրում է ողջ Տաճարը: Այսօր էլ հնադարյան Տաճարը լցվում է հոգևոր մեղեդիների, հայ եկեղեցական աֆանջիլի երաժշտության հոգեզմայլ հնչյուններով և հավատացյալների բազմությունը ծնրադիր իր ջերմեռանդ սղոթքներն է վերառաֆում առ Ամենաբարձրյալն, իսկ աշխարհի բոլոր ծայրերում միլիոնավոր շուրթեր նրա սրբալույս անունն են շշնջում իրենց աղոթքներում: Ամենայն Հայոց Ազգրենտի վեհափառ Հայրապետը և հոգևոր հայրերը այսօր էլ հայ առվեստի պսու պեհաֆանջ ու վեհառեսուխ կորոշիլ խնկարարյա կամարների տակ ծնրադիր ի խորոց սրտի իրենց ամենօրյա աղոթքներն են վերառաֆում Ամենակարողին:

Բայց Էջմիածինը մեր սրտերին քանզ է ոչ

միայն նա համար, որ նա հայ հավատի հինավուրց օրրան է, այլ և որ նա դարերից ի վեր Հայ եկեղեցու խառնակայանը, նա անփոխարինելի կենտրոնը, Հայրապետական արքունիստ վադին է հանդիսանում: Հայ եկեղեցու դարավոր պատմությունը սերտ կերպով կապված է էջմիածնի սուրբ անվան հետ, այդ պատմության ամենափայլուն էջերը նրան են նվիրված: Դարեր շարունակ նա ակնառես է եղել Հայ եկեղեցու կյանքում տեղի ունեցող նշանակալից շատ իրադարձությունների:

Այդ նշանակալից իրադարձությունների քվին է պատկանում 1945 թվին Ազգային-եկեղեցական ժողովի գումարումը լուսավորչահիմն էջմիածնում և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրությունն ու օծումը նախորդախորհուրդ ու նվիրական կամարների տակ: Մեր եկեղեցական պատմության մեջ նախընթացը չունեցող այս եղանակի ժողովը հանդիսացավ Հայ եկեղեցու միասնականությունը, համերաշխությունն ու միաձուլությունը գրեվորդ խորհրդագրյալ իրադարձություն: Ազգային-եկեղեցական այդ մեծ ժողովում հիմք դրված միասնականությունն ու համերաշխությունը հետագա տարիներին էլ՝ այնի ծավալվեցին, խորացվեցին ու ամրապնդվեցին: Հայ եկեղեցու այս միասնականությունն ու համերաշխությունը դարձնողը, կոռոն ու կոփողը հանդիսանում է Ս. Տ. Գևորգ Զ Ազգրե-տի վեհափառ Հայրապետը:

Հունիսի 22-ին լրացավ Ամենայն Հայոց Ազգրետի Հայրապետ, մեծ եկեղեցասեր ու շնորհ հայրենասեր կաթողիկոս Ս. Տ. Գևորգ Զ-ի ընտրության ու գահակալության երրորդ տարին:

Լուսավորչի գանի արժանավոր գահակալ կոռովի Հայրապետը քեակոխեց իր գահակալության չորրորդ տարին, մի նշանակալից տարի, երբ մենք ընդհուպ մոտենում ենք ալեգար կաթողիկոսի ծննդյան 80-ամյակի բոլորման: Սակայն, չնայած իր ուրբ տասնյակ տարիների պատկառելի հասակին, հոգով արի Հայրապետը դեռ շատ ու շատ առույգ է և իր գործելու անսպառ եռանդով: Երե վեհափառ գահակալության չորրորդ տարվա չեմփին մի հայացք նետելու լինեմք նա երրորդ տարվա գործունեության վրա, ապա կրեանենք, որ նախորա տարիների նման, այդ գործունեության առանցքը դարձյալ կազմել են եկեղեցաշինարարությունն ու հայրենասիրությունը: Մերումագաղ Հայրապետի արքայապետ կոռակները, գոռություններն ու համակները այն մասին են վկայում, քե որքան մտահոգված է նա այդ երկու կարևորագույն խնդիրներով: Առափնագարը Հայրապետը հիմա-

վորց էջմիածնից իր ազգու կռն է ուղղում համայն հայություն՝ հորհրդելով հայրենի հարազատ եկեղեցու ու պետության շուրջ համախմբվել: Ազգրետի Հայրապետի եկեղեցափրությունն ու հայրենասիրությունը ավելի խտացած ձևով իրենց արտահայտությունն են գտել 1948 թվականի «ԱՄՍԱՆՈՐԱՆՈՐԶՈՒՅՆԻ ԵՎ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՐԴՈՐԿՈՒՄԿ»-ում: Այս վեհիմաստ, բազմաբովանդակ, հեղգմալ ու երբանյուս կոռեպկում վեհափառը հետևյալ հարցադրմն է անում.

«Ոռն՝նք են ազգային-եկեղեցական այն մեծ խնդիրներն, որոնց օրհնապատշաճ կարգավորումը և արդարալատ վեհափառումը հունապագոյա մահոգությունն է լուսավորչահիմն Մայր Աթոսի և Ամենայն Հայոց Ազգրետի ալեգար Հայրապետի...»:

Եվ ապա պատասխանում է, որ այդ մեծ խնդիրներն են— առաջինը՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՅՑ ԱԶԳԱՅՆ ԿՈՒՔՆԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ՎԵՇԻՐԱՎՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԵՎԻԿԱՆ ԳԵՐԻՇԽԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՍՐԲԱՅՆ ՄԻՍՄԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ, և երկրորդը՝ ՀԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒՄԸ ՏԵՆՉԱԿԱՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԱՅՐԵՆԻ ՍՈՒՐԲՆԵՆ ՍՈՒՐԲԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԵՏԵՍԱԿԱՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԱՅԻ ՀԶՈՐԱՅՈՒՄԸ, որ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՍՐԲՅՆ է ԼՈՒՆԵԼՈՒ ԱՄԵՆ ՄԻ ՀԱՅ ՄԱՐԿՈՒ: Այսպիսով տեսնում ենք, որ եկեղեցափրությունն ու հայրենասիրությունը ուղենիշ տաղեր են հանդիսացել նաև ողջ գործունեության ընթացքում:

Մեծ եկեղեցասեր Հայրապետը, հավատարիմ Հայ եկեղեցու հնավանդ սովորություններին, իր գահակալության երրորդ տարում ջանք չի խնայել և անխնայ աշխատել է ամրապնդել Ազգային-եկեղեցական ժողովում հիմք դրված միասնականությունը: Նա Բարեկե, խրատել, հորհրդել է Հայ եկեղեցուն ներսում ամրապնդել համերաշխության, միաձուլության ոգին, սրբության պահպանել հայ հավատի անաղարտությունը, անհաշտ պայքար մղել մեր եկեղեցուն խորք հատվածական ձգտումների, անշատողական փորձերի դեմ, մեկուսացնել երկպառակություն սերմնողներին: Այս առիվով իր «ԱՄՍԱՆՈՐԱՆՈՐԶՈՒՅՆԻ ԵՎ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՐԴՈՐԿՈՒՄԿ»-ում նա գրում է.

«Հայ մարդ, հավատարիմ մեա Բո երանելի նախնայալ վանդներին և բարձր ու անվերջոր պահպանիր ազգանքի եկեղեցու վեհիրալությունն ու գերիշխանությունը արտափին քե ներքին ամեն մի ունեգությունից և զգույշ եղիր գառնագոհստ գայերից, որոնք փորձում են առեկտր շահատագրության

սին խոստումներով գայարկեցնել և միտքի, խնայելի և հոգիին և ուստայնելի և խիղճին»:

Ապա քիչ վարք շարունակում է նույն ոգով, կոչ անելով պաշտպանել ազգային-եկեղեցական միասնության հիմքերը.—

«Հայաստանյայց Առաքելական Ազգային եկեղեցու ազնիվ զավակներ, հավատարիմ ձեր առաքինաշատ նախնաց սրբալույս հիշատակին՝ միասիրտ ու միական ծառացե՛ք այն բոլոր անպատասխանատու կենտրոնախույս ույծերի դեմ, որոնք հատուածական իշխանակալության, անհատական փառատենչության հոռի տրամադրություններից կուրացած մոլեզվե՛ք փորձեր են անում հիմքեր փորելու ազգային եկեղեցու սրբազան միասնության և Բակել-չլատելու ազգային-կրեական դարավոր ուխտն ու հոգևոր դաշինքը»:

Այնուհետև անդադարադառնալով այն խնդրին, որ արտասահմանում որոշ խմբակների կողմից փորձեր են արվում եկեղեցին ծառայեցրնել իրենց ֆալսական շահերին, առաջարկում է արիաբար պայքարել նմանօրինակ փորձերի դեմ և կտրուկ կերպով կարգի հրավիրել «բոլոր նրանց, որոնք իրենց անպատասխանատու գործունեությամբ միլիոնավոր Հայ նահատակների նվիրական արյամբ սրբազործված ազգային եկեղեցին փորձում են վերածել ֆալսական համաբուխության ըմբռնության-հանդիսարանի»:

Խորմատու Հայրապետը իր այս կոնդակում հորդորում է բարձր պանել ոչ միայն Մայր Աթոռի պատիվը, այլ և Հայ եկեղեցու մյուս Աթոռներին ու քրեական իշխանությունների պատիվը: Այս արթիվ նա գրում է.

«Հայ Ազգային եկեղեցու միասնության անհրաժեշտ նախապայմանն է ոչ միայն անվերապան նախադրումը Մայր Աթոռի և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախաձեռնության և քննադատական իրավասության, այլ և անվերապան նախադրում տեղական Աթոռներին և Թեմերին իրավասությանց»:

Անդրադառնալով երկրորդ խնդրին խանդավառ հայրենասեր Հայրապետը գրում է.

«Հայ ժողովրդի անձնվեր և ֆաշարի զավակները սերունդներ շարունակ և առատորեն իրենց ազնիվ կյանքն են գոհաբերել Միացյալ Հայաստանի և Հայրենի Պետության նվիրական զաղափարների հաղթանակի համար: Ով բանիլ քե գործով, ողորակի քե անողղակի մեղանշում է Հայրենիքի ամբողջացման և Հայ Պետության հզորացման դեմ, նա զինակից է հանդիսանում Հայ Ազգի ու Հայրենիքի դարավոր քշեմուն, որը դիվային ծրագրեր է նշարում, աշխարհակալ մեծերին քիկնած

անպատիժ բռնադատել մեր սիրեցյալ Հայրենիքը և մեկ ընդ միշտ բնաշնչել Բնաշխարհի ողջ Հայությունը»:

Իր այս կոնդակում վեհափառը Հայ Դատի նկատմամբ մեծում է նույն լավատեսը, նա խորք հավատա ունի, որ վաղ քե ուշ անհրաժեշտորեն բռնագրավված հայկական հողերը պետք է կցվեն Սովետական Հայաստանին: Նա կշտամբում է հոռետեսներին և առաջարկում անվճար կերպով շարունակել պայքարը, մինչև հայ հողերը կմիացվեն Սովետական Հայաստանին.— «Հուսալիչ տարակույսները վերացվելու են մեկ ընդ միշտ և ամենայն վեհափառությամբ.— գրում է այս կոնդակում,—...անհիմն են դառն հիստորիայի և բարոյական մասնակի արտահայտությունները համազգային տեղաճեքի հաղթանակի անհուսալիության շարագուշակության: Հայ ժողովուրդը համազգայնորեն և անվճար տոկոսությամբ շարունակելու է իր սրբազան պայքարը հանուն հայաշենական արդար Դատի օրինական վեհափառման»:

Վեհափառը նախ բազմաշաղաք ու տառապանքի բովից անցած ժողովրդի միակ փրկությունը տեսնում է սովետական կարգերում, Սովետական Միության ժողովուրդների եղբայրակցության քննադատում: Նա կոչ է անում համայն հայության և հորդորում անվերապան կերպով ու առանց վարանման համախմբվել Սովետական հարազատ Հայրենիքի շուրջը:

«Մերն և գուրգուրանքի, ակնածանքի և հիսգմունքի սրբություն սրբացն է հանդիսանալու մեր ազգային-հայրենական Պետությունը՝ Սովետական փառապան Հայաստանը: ...Ով անկեղծորեն սիրում է մեր Ազգը և պաշտում մեր Հայրենիքը, նա պարտավոր է գորավիզ հանդիսանալ հայրենի Պետության՝ Սովետական Հայաստանին»:

Այնուհետև ցավով ու դառնությամբ արձանագրում է այն փաստը, որ սովետական հայրենիքի հայաշեն քշեմունքներ, գործակցելով Սովետական Միության քշեմունքի ուժերին, դավեր են լարում հայրենիքի դեմ.

«Յավ ի սիրտ պետք է հիշատակենք, որ, քեև անվավարիվ, բայց և այնպես, ի մեծ դժբախտություն և անպատվություն մեր ազգային նկարագրի, հայաշեն մարդիկ կան տակավին, որոնք մոռացության տալով պատմության դառն, ողբերգական դատերը, դավեր են լարում հայրենի Պետության դեմ և պատրաստ են անգամ զինակցել քշեմական ույծերի հետ՝ վերականգնելու այն կարգերը, որոնք ախնայափիլիսորեն պատռված են մեր ժողովրդին և պարանջելու մեր Հայրենիքը»:

Վեհափառը ամեն ազնիվ հայի վրա սրբազան պարտականություն է դնում անողոք կերպով պայքարել հայ ժողովրդի ու նրա սովետական հայրենիքի բոլոր բշտամիների դեմ, բողազեմբ անել, մեկուսացնել ու իսպառ չեզոքացնել նրանց։

Յուրաքանչյուր ազնիվ հայի առաջնակարգ և սրբազանագույն պարտականությունն է,— գրում է նա,— մերկացնել, իսպառ չեզոքացնել Սովետական Հայրենիքի, Հայ Ժողովրդի բշտամիներին, հայադավ ույծերին ու գործիչներին»։

Իր այս Կոնյակում հայրենասեր Հայրապետը սրտառույ տողեր է նվիրում նամանավանդ հայրենադարձին։ Նա «հայրենադարձը հայրենասիրության ուղիղ և արդար նամբան» համարելով հորդորում է ամեն կերպ սատարել հայրենաճակափ մեծ ու վեհագույն գործին։ Նա իրեն անհունապես երջանիկ է զգում, տեսնելով քե ինչպես հայրենադարձները «հայրենի հողը ոտք դնելու առաջին իսկ ժամից կոտում ու կոփում են իրենց երջանիկ ապագայի հիմքերը»։ Նա իր կոնյակներով, գրություններով, նամակներով աշխատել ու աշխատում է վառ ու անշեշ պահել հայրենադարձի վեհ գաղափարը հայ ժողովրդի տակավին օտար հորիզոնների տակ ղեգեհող հատվածների մեջ, հորդորել ու հորդորում է բոլոր միջոցները ի սպաս դնել հայրենադարձի սրբազան գործին։ Նա իր օրհնարույր կոնյակներով ոգևորել, փառաբանել ու խրախուսել է հայրենադարձին մեծապես օժանդակող կազմակերպություններին ու անհատներին։

«Հոգեզմայլ է Սիյաուֆի պատմական Հայրենադարձը,— գրում է Վեհափառը,— ...հայ մարդու սրբազան պարտականությունն է գորավիզ լինել Ազգահավաքման հայրենասիրական մեծ գործին, գուրգուրել, պահել ու ծավալել համազգային խանդավառությունը և միաժամանակ ապահովել ու երաշխավորել Հայրենադարձի ծավալման տնտեսական, փառական և բարոյական բոլոր կովանները»։

Սյեռնետև հեռատես Հայրապետը մերկացնելով հայրենադարձի ամեն գույնի ու տեսակի բշտամիների ստոր դիտավորությունները, անարգանքի պյունքին է գամում այդ բշտամիներին, ծաղրելով հայրենադարձը կասեցնելու նրանց հուսամատ փորձերը։

«Ով բացահայտ, քե գաղտնի դավեր է լարում Հայ Սիյաուֆի Հայրենադարձի դեմ, նա կամա քե ակամա դուրս է մնում Հայ Ժողովրդի ազգային-հոգեհոր միասնությունից։ Ով քեքնամտորեն քե չարակամորեն հակառակում է Հայ Հայրենադարձին, նա դառնում է ղեհակից Հայ Ժողովրդի դանին փյաղվմ Կարաբեհիների, Վաղիկանի կամակատար Աղաջանյանների և աշխարհակալ դավադիրների, որոնք փորձում են հայ տարագիրներից վարձկան ղեհախմբեր կազմակերպել և ստրկական աշխատանքի իրավագույն բանակներ նախապատրաստել։ ...Անհանդուրժող և ռազմամոլ Վատիկանի հայաեուն գործակալներն անկարող են մարել կամ կորզել ազնիվ հայազունների հոգուց հայրենասիրության, ազգասիրության, երբայրության նվիրական զգացմունքները»։

Այսպես է գործում ու մտածում մեր օրերի վեղարակիր ու առաքելափայլ մեծ Հայրապետը, հարազատ բարգմանը հանդիսանալով հայ բազմառանց ժողովրդի դարավոր իղձերի, և ճիշտ է նկատում «Լրաբեք» քերթը, որն իր խմբագրականում գրում է, քե «Միայն հայաեուն դավանանքներն են, որ Հայ Ժողովրդին և Մայր Աթոռի ծերունագարդ ու պատկառազրու Նահապետեն տարբեր կմտածեն»։

Վեհափառ Հայրապետի համար սրբություն սրբոց են հանդիսանում Հայ եկեղեցու պայծառագարդությունը և սովետական Հայ Հայրենիքի բարգավանումն ու հզորացումը։

Մաղթենք Ամենակարողին, որ Նա եկեղեցասեր ու հայրենասեր առաքինագարդ Հայրապետին երկար կյանք ու առողջություն պարգևի ի փառս Հայ եկեղեցու ու Հայրենիքի։